

Veiko Kommusaar

sisejulgeoleku-, korrakaitse- ja migratsioonipoliitika asekanstler

Siseministeerium

Kuupäev digitaallkirjas nr 1-8-2/22/27

Esialgne arvamus Euroopa Komisjoni määruse ettepaneku laste seksuaalse kuritarvitamise ennetamiseks ja selle vastu võitlemiseks kohta

MTÜ Lastekaitse Liit tänab Siseministeeriumi kaasamise eest arvamuse avaldamiseks Euroopa Komisjoni määruse ettepaneku laste seksuaalse kuritarvitamise ennetamiseks ja selle vastu võitlemiseks kohta. Siiski peab ütlema, et nii mahuka materjali analüüsimine nõuab aega, seega esitame antud arvamusel esmaseid tähelepanekud.

Lapse seksuaalne väärkohtlemine on lapse heaolu, tervist ja arengut kahjustav tegu, mis jätab jälje kogu eluks. **Seksuaalne väärkohtlemine** on lapse kaasamine seksuaalsesse tegevusse, mille sisust ta ei saa täielikult aru, millele ta ei ole võimeline andma adekvaatset nõusolekut, ning mis astub üle seadustest või ühiskonna sotsiaalsetest normidest¹. Väärkohtlemine ei eelda kehalist kontakti ja selle kahjulik mõju ei olene üksnes kehalisest kontaktist.

Digitehnoloogia ja internet on lihtsustanud laste seksuaalse väärkohtlemise jäädvustamist, levitamist ja selle kättesaadavust. Selline tegevus rikub lapse õigusi ja on seadusega keelatud. Taolise materjali valmistamiseks kasutatud laps on ohver, kelle tervist ja väärikust on julmalt kuritarvitatud. Kahjuks tähendab videote ja piltide veebis ringlemine lapse seksuaalset väärkohtlemist üha uuesti ja uuesti. Samuti esineb risk, et laste seksuaalset väärkohtlemist esitavat pildimaterjali fantaasiate rahuldamiseks tarbiv täiskasvanu võib säärase käitumise üle kanda ka reaalsusesse.

Lapsed ja noored on aktiivsed interneti- ja digitaalsete tehnoloogiate kasutajad. Lastel uudishimu, eelarvamuste puudumine ja tehnoloogiline valmidus võivad nad viia olukorda, mille mõistmiseks ja tõlgendamiseks ei ole neil veel täielikke oskusi. Laps võib leida sisu, mis on talle häiriv ning paneb teda muretsema, või teda võidakse juhtida kahjuliku suhte või tegevuseni. Interneti võimalusi vastastikuseid suhteid luua kasutavad ära ka sellised isikud, kelle eesmärk on astuda lapse või noorega seksuaalsesse kontakti.

1) Üldised meetmed

Positiivne on, et kõnesoleva eelnõuga luuakse ühtne raamistik Euroopa Liidu liikmesriikidele võitlemaks tulemusrikkamalt laste seksuaalse väärkohtlemise vastu

¹http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/laste_ja_noorte_seksuaalse_vaa_rkohtlemise_leviku_uuring_2015_0.pdf

virtuaalkeskkonnas. Eelnõuga luuakse olukord, kus infoühiskonna teenuse pakkujatele (veebimajutusteenuse pakkujad, isikutevahelise sideteenuse pakkujad) seatakse kohustused laste seksuaalset väärkohtlemist kujutava sisu vastu võitlemisel, riskihinnangute koostamisel ning riskide maandamisel meetmete võtmise kaudu.

Hetkel on olukord liikmesriikides erinev, enamasti põhineb laste seksuaalset väärkohtlemist esitava materjali tuvastamine veebimajutusteenuse ja isikutevahelise sideteenuse pakkujate teenustes, sellest asjaomaste asutuste teavitamine ja eemaldamine põhineb vabatahtlikkusel. Eesti Vabariigi Infoühiskonna teenuse seaduse kohaselt ei ole teenuse osutajal jälgimiskohustust teabe osas, mida ta vaid edastab või millele juurdepääsu pakub, mida ta edastamise eesmärgil ajutiselt vahemällu salvestab või teenuste kasutaja jaoks talletab, samuti ei ole tal kohustust otsida ebaseaduslikku tegevust näitavaid fakte ja asjaolusid.

Samas on eelpool nimetatud seaduse kohaselt teenuse osutaja kohustatud viivitamata teatama järelevalvet teostavale pädevale ametiisikule teenuste kasutaja võimalikust ebaseaduslikust tegevusest või pakutavast teabest.

Kuna eelnõu paneb veebimajutusteenuse ja isikute vahelise sideteenuse pakkujatele uusi kohustusi, sh võimalike riskide ilmnemise võimaluse hindamine, siis on oluline sellest vastavaid ettevõtteid informeerida eelnevalt nende teadlikkuse ja võimekuse tõstmiseks.

2) Koordineeriv asutus

Eelnõu seab liikmesriigile kohustuse asutada/luua pädev asutus koordineerimaks ja jõustamaks eelnõuga püstitatud kohustuste kvaliteetset rakendamist. Hetkel on Infoühiskonna teenuse seaduse kohaselt Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Amet, kes teostab riiklikku järelevalvet teenuse osutaja kohta antavale teabele sätestatud nõuete järgimise üle.

Tunnustades ühtse raamistiku loomise vajadust, on vajalik riigi tasandil hinnata käesoleva eelnõu valguses, milline saab eelnõus ettenähtud kohustusi ja vastutust arvestades olema sõltumatu koordineeriv asutus (Coordinating Authority) või asutused. Eelnõuga ettenähtud kohustuste elluviimiseks peaks kõnesoleva asutuse käsutuses olema arvestatav ressurss nii töötajate kui tehnilise varustatuse osas. Tehniliste lahenduste kasutamine veebimajutusteenuste ja isikutevahelise sideteenuse pakkujate teenuste võimalike väärkasutuse leidmiseks ja identifitseerimiseks ei välista kindlasti inimfaktorit sisu hindamisel. Praktika (sh Lastekaitse Liidu poolt pakutava vihjeliini teenuse praktika) on näidanud, et tehnilised lahendused, mis kasutavad kindlaks määratud indikaatoreid võivad sellest hoolimata tuua esile sisu, mis oma olemuselt ei ole ebaseaduslik.

Kuna internet ei tunne riigipiire, siis on koostöö liikmesriikide koordineerivate asutuste vahel oluline, seda nii informatsiooni vahetamise, vajadusel uurimistoimingute tegemisel ja ohvrite õiguste kaitsel. Samuti on oluline Euroopa Keskuse poolt loodavasse andmebaasi liikmesriikide poolt identifitseeritud laste seksuaalset väärkohtlemist esitava materjali või laste ahvatlemist puudutava info edastamine.

3) Lapse huvid esikohal

Oluline on järgida kõigi osapoolte põhiõigusi, kuid igas lapsi puudutavas ettevõtmises tuleb esikohale seada lapse huvid. Hinnatav on, et eelnõus on pööratud tähelepanu ja

sätestatud abi ja toetuse meetmed ohvrite õiguste kaitseks ja seksuaalse väärkohtlemise ringi lõpetamiseks identifitseeritud väärkohtlemise materjali eemaldamiseks majutusteenuse ja isikutevahelise sideteenuse pakkujate teenustest. Eriti silmas pidades asjaolu, et lapsed ja noored kasutavad suhtlusplatvorme ka endast intiimsete piltide ja videote jagamiseks. Põhjuseks võib olla vajadus tõsta enesehinnangut, saada tähelepanu ja suhelda uute inimestega sotsiaalmeedias, aga ka eakaaslaste surve võib mõjutada endast paljastavaid pilte tegema ja neid saatma. Internetis saadetud sõnumid, pildid või videod ei ole aga kunagi tõeliselt privaatsed ega anonüümsed. Isegi kui pilt, video või tekst oli mõeldud ainult ühele inimesele, on see pärast saatmist või postitamist saatja kontrolli alt väljas.

Lastekaitse Liidu arvates ei ole eelnõus kodanikuühiskonna roll märkimist leidnud. Vaid sissejuhatavas osas lõigus (69) lk 39 on viide, et loodav Euroopa Keskus peab tegema koostööd muuhulgas eri riikide vihjeliine ühendava assotsiatsiooniga INHOPE.

INHOPE-il koordineeriva organisatsioonina on aastate pikkune kogemus võitluses internetis toimuva laste seksuaalse väärkohtlemisega. INHOPE ühendab endas hetkeseisuga 50 vihjeliini üle maailma.

Eestis alustas Lastekaitse Liit veebipõhise tasuta teenuse <https://vihjeliin.ee> pakkumist 2011. aastal. Vihjeliin võimaldab internetikasutajal edastada teavet internetis levivast ebaseadusliku sisuga materjalist – laste seksuaalne väärkohtlemine, laste kaubitsemine (inimkaubandus). Teabe saab edastada anonüümselt ilma isikuandmeid edastamata.

Möödunud, 2021.aastal sai vihjeliin 893 teadet, millest 484 sisaldas teavet veebikeskkonna kohta, mis esitas laste seksuaalset väärkohtlemist. Valdavas osas oli tegemist avalike veebikeskkondadega, mis olid registreeritud väljaspool Eestit.

Lastekaitse Liidul on toimiv koostööleping Politsei- ja Piirivalveametiga (PPA), mille alusel toimub vihjeliini teadete käitlemine ning vastava info edastamine.

Juhul, kui ebaseadusliku sisuga materjali asukohariigiks on Eesti, saadetakse vastav teade Politsei- ja Piirivalveameti kontaktisikule.

Juhul, kui ebaseadusliku sisuga materjali asukohariigiks ei ole Eesti, kuid asukohariigis on olemas INHOPE assotsiatsiooni kuuluv vihjeliin, edastatakse info ebaseadusliku sisuga veebilehe kohta vastava riigi vihjeliinile INHOPE-I teabevahetussüsteemi kaudu..

Juhul, kui ebaseadusliku sisuga materjalide asukohamaaks ei ole Eesti ning asukohamaal ei ole INHOPE assotsiatsiooni kuuluvat kohalikku vihjeliini, edastatakse teade Politsei- ja Piirivalveameti kontaktisikule.

Aastal 2021 said INHOPE-i võrgustikku kuuluvad vihjeliinid kokku 443 705 teadet, mis sisaldas infot laste seksuaalset väärkohtlemist esitava materjali kohta. Ohvritest oli 81% vanuses 3–13 aastat ning 96,35% kõikidest ohvritest olid tüdrukud. INHOPE-i võrgustikku kuuluvate vihjeliinide poolt esitatud teadete alusel eemaldati 72% ebaseaduslikust ehk laste väärkohtlemist esitavast materjalist internetist kolme päeva jooksul.

Kindlasti on oluline kõneluste käigus vihjeliinide tegevuse olulisust, kogemust ja panust võitlusesse laste seksuaalse väärkohtlemise vastu esile tuua.

Lastekaitse Liit tänab veelkord võimaluse eest kaasa rääkida eelnõu arutamisel. Põhjalikuma arvamuse esitame 27. juuniks.

Lugupidamisega

Varje Ojala
juhataja

Malle Hallimäe
malle.hallimae@lastekaitseliit.ee